

Szombathy individuális mitológiája

Szombathy Bálint:
YU retorika | Válogatás
negyvenöt év munkáiból

Forum, Újvidék, 2014

Az újvidéki Forum Könyvkiadónál megjelent könyv SZOMBATHY BÁLINT négy és fél évtizednyi munkásságából válogat, a művészet legkorszerűbb vonulatainak szabva irányt. Elsősorban képzőművészeti anyagot vonultat fel, de szerepel benne egy kisebb versválogatás is az ifjonti évekből, mint ahogyan a képanyagban is ott találjuk korai figuratív rajzait. A *YU retorika* című könyv izgalmas intellektuális kaland, változó cselekményű dráma. Egy olyan összetett fogalom köré épül, mint amilyen a ma már nem létező Jugoszlávia, amelynek létrejötte immár a nagy kockázatú és tragikus következményekkel járó, elbukott nagyhatalmi történelmi kísérletek közé sorolható.

SZOMBATHY BÁLINT
Kollázs, 2014

☉ **PJ:** Ezért a tábor neve: *Lila eper, a természetre, másrészt nem a szokványosra utal. Az emlékhely lehet nyitott a jövőre?*

☉ **GS:** Arra az elhatározásra jutottam, hogy átadom azt a varázslatot, amit gyerekként átéltem – amire sok gyermeknek esélye sem lehet, hogy megtapasztalja. A gyerekek iskolai, családi vagy éppen anyagi háttere sokszor ki nem mondott problémákkal, konfliktusokkal terhelt. Ezeket a terheket szeretnénk csökkenteni, lazítani a kereteken, kimondani vagy kifesteni a feszültségteli tartalmakat. Ez a kezdeményezés azzal a céllal jött létre, hogy olyan alkotóhelyet biztosítson a 7–12 éves korosztály számára, mely egyedülálló. Abban különbözünk más, hasonló jellegű táboroktól, hogy az alkotáshoz, művészi megformáláshoz, önkifejezéshez egyfajta terápiás jelleggel közelítünk. Ebben az életkorban már csökken az egocentrizmusuk, képesek együtt is létrehozni valamit a semmiből, ami a közös alkotás útja lehet. A lovasi ház, mint egyfajta szakrális tér, lehetőséget teremt a világból való elvonulásra, feltöltődésre és elmélyülésre. A terápiás működést ez nagyban elősegíti, a gyerekek kreatív fejlesztését pedig támogatja a csodaszerű környezet. Itt megtörténhet a gondolatok szabad áramlása, áramoltatása, egymás elfogadása – a gyerekekből pedig szabad és önállóan gondolkodó, döntéshozó emberek válhatnak. Különböző animációs és kézműves technikákat próbálhatnak ki itt. Gyurma-, kréta-animációt, papírkivágásos animációt, festményanimációt közösen készítenek. Csinálunk még pörgetős könyveket, nemezeltünk lila epreket. Csoportos és egyéni munka is van, mindig ők döntenek el, hogy melyiket választják. Általában szeretem megadni a gyerekeknek a választás lehetőségét addig, amíg látom rajtuk, hogy akarnak dolgozni. A művészetterápia sokszor a közös alkotást használja, az élmény-gondolat, a hiba-elvétel, a korrekció és a kidolgozás egymásra hatásaiban valósul meg. Pillanatról pillanatra, folyamatosan változik az alkotás, amelyet a folyamatban résztvevők alakítanak intuícióik alapján. Cél az emóciók képi nyelvre fordítása, a problémák kibontakoztatása. Mindez elfogadó környezetben történik, a rugalmasság, az autenticitás – eredetiség, a produktum kidolgozottságának mércéje mentén. Eddigi tapasztalataim és azok korigálása végett terveztem a táborot. Olyan dolgokat valósítottam meg, melyek a normál iskola-rendszer keretei között nem jöhettek volna létre. Szeretnék egy művészetterápiás központot létrehozni, ahol a játszva tanulás, a kreatív fejlesztés és a vizuális kultúra esszenciálisan, egymásra épülve, egymást kiegészítve és támogatva mutatkozhatna meg. Ezáltal olyan közeg születne, ahol a gyerekek szabadon, mégis határok között, kreatívan, de struktúrába illesztve elmélyülhetnek álmaikban, fantáziáikban. A gyerekek fel tudnak oldódni az alkotás mámorában.

A kötet olyan, mint egy azonos történetről szóló képregény, amely csupán azért tagozódik fejezetekre, hogy kitapinthassuk mindazokat a nyelvi-stilisztikai csapásokat, amelyeken a szerző mozog, kezdve a jugoszláv zászló destruálását célzó 70-es évekbeli titkos akciótól a háborút tematizáló 90-es évekbeli performanszokig vagy a multimediális szempontok alapján megépített installációkig. Szombathy gazdag és számbelileg is jelentékeny munkásságát három olyan kortárs szakíró (BÁNYAI JÁNOS, NEBOJŠA MILENKOVIĆ és MIŠKO ŠUKOVIĆ) igyekszik megközelíteni, akik az opus evolúciójának és a drámai történelmi eseményeknek egyaránt szemtanúi voltak.

Tanulmányai és esszéik párhuzamosan olvashatók szerbhorvátul és magyarul.

Szombathy témakezelését alapvetően az a különleges pozíciója határozza meg, hogy egyik jugoszláv államalkotó nemzetnek sem volt a tagja. Mivel a jugoszláv konfliktusban közvetlenül részt vállalt egyik fél oldalán sem kellett állást foglalnia, sokkal nyitottabban és szabadabban nyúlhatott a „jugoszláv mítosz” gócéba, mint egy szlovén, egy horvát vagy egy szerb alkotó, akit eleve befolyásolhatta a nemzeti hovatartozás. Jugoszláviai magyarként bizonyos értelemben a kívülálló tárgyilagosságával szemlélhette mindazokat a történelmi folyamatokat és jelenségeket, amelyek a pártállami rendszer medrében bontakoztak ki, és egy véres testvérharcban enyésztek el, aláásva az egész délszláv államszövetséget. A művész lényegében a totalitárius állam nyelvi szimbólumrendszerét értelmezi át a könyvben felidézett munkáiban: felforgatja és a rendszer ellen fordítja őket, groteszk és ironikus görbetükörben láttatva a szocializmus világrendjének szent tabujait.

„Az ironia nem áll távol Szombathytól, szinte minden munkáját, akár a legvéresebbet is, ironikusan lehet érteni...” – írja BÁNYAI JÁNOS újvidéki irodalomtörténész. Én még hozzátenném, hogy *ironikusan is, meg drámaian is*, hiszen minden munkája magyarázatot igényel, értékelő, lényegi szövegkontrollt, amely átadja a szubjektum szuverenitását, és amely egy folytonosan irányító én-központ nélküli, szabad emberiség teológiáját teremti meg. Meditatív koncentrációra, új fogalmak megalkotására kényszerít, melyek lehetnek drámaiak is, abszurdak is.

Szombathy teremtő művész, aki a saját alkotásaiban nemcsak alkotó, de résztvevő is egyben. Retorikai regiszterében a pártjelvények, a zászlók, a Tito-képek, a szocreál installációk, a fejükre állított etikai normák mind-mind valamiféle rendszerközpontú, besorolhatatlan, áltudományosnak tűnő értékeknek bizonyulnak. A katartikus sodrással felruházott Tito-képekkel Szombathy játszik, szerepeket vállal, kiállítótermeket szentel meg, fényképeket ír fölül, átrajzol, lebélyegez. Kategóriaéptményei a közép-európai performanszművészet legütőképesebb

teljesítményei közé sorolhatók. Reprezentatív hatása kiterjedt, jellegzetesen délszláv és magyar progresszió. Tudathasadásos koncentráció keretében idézi vissza az idealisztikusan „totalitáriánus” titói világot, korunk modern kérdései köré szervezve azt.

2014-ben – mintegy összegzésként – megalkotja a *Bölcsőtől a sírig* című installációt. A bölcsőtől hosszú, vörös szőnyeg visz a ravatalig, amelyen ott fekszik Tito viaszfigurája. A mű kontrasztosan ellentétes hatásaiban a ravatal fametszetszerűen fehér és a háttér megvilágított, sötét foltjai drámai ellentétet idéznek elő. Szombathy a kiemelés és az alárendelés eszközeit alkalmazza. A feladat óriási. Tito viaszfigurájának egyértelműnek kell lennie, és semmilyen attribúciót nem foglalhat magába: a halott figura szemé nyitva, a falon pedig Jugoszlávia vérelöntözött térképe, mintha a tetszalott Tito szemlélné az elébe táruló látványt.

A *YU retorika* lényegében Szombathy tavalyi retrospekciójából, a *Hősök voltunk* című szabadkai és belgrádi kiállításának anyagából merít, amelyért elnyerte a *Politika* napilap a 2014. esztendő legjobb szerbiai kiállításáért járó Vladislav Ribarnik-díját. Bányai szerint Szombathy könyve „önéletrajzi regényként olvasható, és ha így olvassuk, akkor válik olvasója számára igazán tartalmassá, és akkor lesz olyan művészi dokumentum, amely egészében egy letűnt világ fennmaradt tárgyi világából épül fel”. A művész összetett munkásságának ezt a politikus vonulatát Miško Šuković úgy határozza meg, mint amely a Neue Slowenische Kunsthoz, a poszt-szovjet szoc-arthoz és a peresztrojka művészetéhez áll közel. Stratégiája az elutasításra épül minden olyan elnyomó rendszerrel szemben, amely az ember egyéni szuverenitása ellen irányul.

s z o m b a t h y

YU RETORIKA

forum